

CONTRIBUȚII DE ISTORIE A SPORTULUI: ÎNCEPUTURILE SPORTULUI. JOCURILE CU MINGEA ÎN LUMEA VECHĂ

*

CONTRIBUTIONS TO THE HISTORY OF SPORT: THE BEGINNINGS OF SPORT. BALL GAMES IN THE ANCIENT WORLD

*

CONTRIBUTIONS À L'HISTOIRE DU SPORT: LES ORIGINES DU SPORT. LES JEUX DE BALLE DANS LE MONDE ANTIQUE

prof. dr. Daniel DIEACONU¹

Rezumat: *Sportul a apărut din vremuri preistorice și la fel și jocurile cu mingea, fiind atestate în diverse regiuni ale lumii. În antichitate, jocurile cu mingea au fost specifice unor civilizații vechi precum cele persană, japoneză, chineză, greacă sau romană, romanii fiind cei care au creat o chintesență a jocurilor cu mingea din teritoriile cucerite numit „harpastum”. Sub alte forme, jocul roman cu mingea a juns în Galia și teritoriile britanice și cunoaște perioade de dezvoltare deosebită, dar și de interdicere. Se desfășurau jocuri cu mingea folosind mingea lovită cu piciorul și mâna în Italia, Franța sau Anglia. În Anglia s-a născut fotbalul modern, după ce la începutul veacului al XIX-lea s-a despărțit de rugby. Fotbalul englez se organizează în urma unor regulamente, a unei federații și apoi s-a creat o cupă engleză și un campionat. Fotbalul s-a răspândit în toate teritoriile unde marinarii englezi au ajuns și s-a născut astfel imperiul colonial al fotbalului britanic.*

Cuvinte cheie: sport, preistorie, antichitate, jocul cu mingea, Homer, Shakespeare

*

Abstract: *Sport originated in prehistoric times, as did ball games, which are attested across various regions of the world. In antiquity, ball games were characteristic of several ancient civilizations, including the Persian, Japanese, Chinese, Greek, and Roman worlds. The Romans synthesized elements of ball games from the territories they conquered into a distinct form known as „harpastum”. In different adaptations, the Roman ball game reached Gaul and the British Isles, where it underwent periods of notable development as well as prohibition. Ball games involving both kicking and handling the ball were practiced in Italy, France, and England. In England, modern football emerged after separating from rugby in the early nineteenth century. English football subsequently developed through the establishment of formal rules, the creation of a governing federation, and the organization of a national cup competition and league championship. The game spread to all territories reached by English sailors, giving rise to what may be described as the colonial empire of British football.*

Keywords: sport, prehistory, antiquity, ball games, Homer, Shakespeare

*

¹ Cercetător științific la Centrul de Cercetare pentru Dezvoltare Regională și Integrare Regională al Universității din București și profesor la Școala Gimnazială Grințieș, județul Neamț.

Résumé: *Le sport existe depuis la préhistoire, tout comme les jeux de balle, attestés dans diverses régions du monde. Dans l'Antiquité, les jeux de balle étaient propres à certaines civilisations, telles que les Perses, les Japonais, les Chinois, les Grecs et les Romains. Ces derniers ont créé une forme particulière de jeu de balle dans les territoires conquis, appelée « harpastum ». Sous d'autres formes, le jeu de balle romain a atteint la Gaule et les territoires britanniques, connaissant des périodes de développement important, mais aussi d'interdiction. En Italie, en France et en Angleterre, on jouait à la balle en la frappant du pied ou à la main. Le football moderne est né en Angleterre, après sa séparation du rugby au début du XIXe siècle. Le football anglais s'est organisé selon des règles, une fédération, puis une coupe et un championnat anglais ont été créés. Le football s'est répandu dans tous les territoires où les marins anglais ont accosté, donnant ainsi naissance à l'empire colonial du football britannique.*

Mots-clés: sport, préhistoire, antiquité, jeu de balle, Homère, Shakespeare

Introducere. Sportul și jocurile cu mingea în preistorie.

Diferențierea între om și animal s-a făcut prin aruncare, exercițiul specific omului, prin care și-a creat o importantă superioritate². Și a folosit-o prin aruncarea lăncii, suliței, săgeții. Dar de cele mai multe ori nu a fost pentru un joc, ci pentru hrană, pentru apărare, pentru supraviețuire. Și apoi a fost sfera. Care a fost lovită și s-a deplasat. În diverse feluri și a fost joc. Au făcut-o populațiile primitive din America, din insulele Oceaniei, eschimoșii³. Din vremuri imemorabile se cunoșteau jocuri cu mingea: jocul Tephù la tribul Bakuha și jocul Kura în Africa, jocul Aqsaqtuk la eschimoși. Asemenea jocuri se regăseau și la triburile Taragumara (indigenii mexicani), Mönnitari (bazinul superior al Mississippi-ului) și Ciokta la populația Maya în America Centrală; în Oceania, insulele polineziene și Asia (paleosiberienii, samoezii, tungușii, koriakcii, ciukcii); în Groenlanda și Alaska. Populațiile maya loveau mingea cu posteriorul pentru a o introduce într-un cerc⁴. Aztecii considerau Carul Mare locul în care se jucau cu mingea stelele. Mingea putea să fie o nucă de cocos sau fructul arborelui de pâine, o bășică de cangur umplută cu iarbă⁵.

Numeroase jocuri cu mingea se practicau și de popoarele antice: perșii antici, recunoscuți prin măiestria lor la călărit, au inventat un joc cu mingea cu jucători călare, care se juca pe vremea dinastiei sasanizilor. În Japonia, la aproximativ anul 1000 î.Hr., apăruse jocul „Kemari”, cu echipe de câte opt jucători, foarte răspândit sub împărații Tenrei și Engi. În China, jocul „Tsu-chu”, apăruse în timpul dinastiei Han, în jurul anului 200 î.Hr. Chiar și împăratul era unul dintre pasionați. Jucătorii purtau

2 C. Kirițescu, *Palestrica. O istorie universală a culturii fizice*, Ed. Uniunii de Cultură de Educație și Fizică și Sport, București, 1964, p. 27.

3 C. Manușaride, C. Gheminean, *Aproape totul despre fotbal*, Editura Sport-Turism, București, 1983, p. 15.

4 C. Manușaride, *Cartea spectatorului de fotbal*, pp. 22-33; P. Cercel, L. Popescu, *Istoria educației fizice și sportului*, Ed. Fundației Chemarea, Iași, 1998, p. 16.

5 C. Manușaride, *Cartea spectatorului de fotbal*, p. 5; C. Kirițescu, *Palestrica. O istorie universală a culturii fizice*, p. 53.

ghete și cei elogiați erau doar învingătorii.⁶ În Egipt, o minge a fost descoperită în mormântul unui faraon, un artefact de mare valoare pentru istoria fotbalului. În Grecia, jocul cu mingea era numit „Episkirios”, iar la romani jocul se numea „Harpastum”⁷. În antichitate se acorda o mare atenție gimnasticii, mai ales în lumea greacă. Gimnastica se făcea în palestre, o incintă pătrată, gimnaziul era dreptunghiular, folosit și pentru alergare, iar stadionul era eliptic, cu bănci pentru spectatori⁸.

În antichitate, jocurile cu mingea erau printre cele mai vechi și particularitatea lor consta în faptul erau doar de plăcere, fără scop militar. Erau amintite în vechile poeme. În „Odiseea”, Ulise, care a ajuns în țara feacilor, la Nausicaa, vedea mai multe fete care se jucau cu mingea, un fel de handbal primitiv, cu o aruncare a mingii la țintă.

„Se sătură de mâncat, zvârliră
Maramele din cap și se-apucară
La joc cu mingea. Începutul-a face
Chiar Nausicca cea cu brațe albe”⁹.

În „Iliada” se spunea despre un joc cu mingea cu un „veghețor de întrecere”, un arbitru. În „Odiseea”, la întreceri arbitru a fost zeița Atena, în travesti, iar în „Eneida”, arbitru era Eneas.¹⁰ În Atena, copiii se jucau și ei cu mingea: „sferomachia”. În anul 776 î. Hr., la Jocurile Olimpice s-a atestat un joc cu mingea¹¹. La Olimpiade, concurenții aleși se numeau „atleți” și aveau un statut deosebit, iar campionii se bucurau de o mare celebritate. Împăratul Teodosie I a desființat Jocurile Olimpice, a 293-a ediție, considerându-le eretice și sportul cu întreceri de mare anvergură a avut de suferit¹². În timpul jocurilor sportive, în special a Jocurilor Olimpice, se instituiau perioade de pace. Relația dintre sport și politică s-a făcut simțită încă de pe timpul polisurilor grecești¹³.

Galenus sau Galenos (130 - 200 sau 210 î.Hr.), medic grec, a pus bazele studiului anatomiei umane și a scris numeroase opere de medicină, matematică, filosofie și drept. A scris și lucrări cu sfaturi pentru sportivi, între care și cele pentru

⁶ Li-Iu (cca. 50-136 î. Hr.) nota o inscripție pe poarta unui teren de sport din provincia Se Ciuan din China: „Mingea zboară deasupra noastră ca luna...” (T. Vasile, *Fotbalul de-a lungul anilor*, Ed. Uniunii de Cultură de Educație și Fizică și Sport, București, 1967, p. 7).

⁷ T. Vasile, *Fotbalul de-a lungul anilor*, p. 196; C. Manușaride, C. Ghemingeau, *Aproape totul despre fotbal*, p. 17; C. Teașcă, *Din nou pe meridianele fotbalului*, Ed. UCFS, Vbucurești, 1967, pp. 10-12.

⁸ C. Kirițescu, *Palestrica. O istorie universală a culturii fizice*, p. 97.

⁹ Homer, *Odiseea*, Ed. Univers, București, 1979, cântul VI, strofa 135, p. 15; C. Teașcă, *Din nou pe meridianele fotbalului*, pp. 14-15; P. Cercel, L. Popescu, *Istoria educației fizice și sportului*, p. 16.

¹⁰ C. Manușaride, *Ghidul spectatorului de fotbal*, p. 100; <https://historia.ro/sectiune/general/sportul-rege-istoria-fotbalului-si-cum-a-ajuns-569275.html>, consultat la 1 decembrie 2025.

¹¹ C. Teașcă, *Din nou pe meridianele fotbalului*, p. 14.

¹² C. Kirițescu, *Palestrica. O istorie universală a culturii fizice*, pp. 117-138.

¹³ Vasile Valentin, *Printre sportivi. Acțiunile Securității în probleme „Sport”*, Ed. Eikon, București, 2020, p. 9.

cei care joacă mingea¹⁴. A realizat și o carte, un mic manual pentru „jocul cu mingea”, care era accesibil și săracilor, cu rol igienico-social¹⁵.

Romanii au creat un joc cu mingea, o chintesență a jocurilor văzute în teritoriile pe care le-au cucerit¹⁶ și era unul din cele mai asemănătoare jocuri antice cu fotbalul modern. Se spune că în acest joc se înfruntau numeroși jucători, împărțiți în două tabere, care urmăreau să intre în posesia mingii și să o conducă dincolo de o linie trasată în terenul adversarilor. Mai mult, descrierile rămase atestă că jucătorii fiecărei echipe erau împărțiți în „atacanți” (tinerii, mai neexperimentați) și „apărători” (bătrânii, mult mai rutinați) și că, în cursul jocului, se aplica o regulă potrivit căreia fiecare jucător avea dreptul să primească mingea o singură dată (în caz contrar ea trebuia cedată adversarilor). De obicei, jocul se desfășura pe „Câmpul lui Marte” de pe malurile Tibrului. În documentele vremii există mențiunea cu privire la încălțăminte purtată de jucători care se numea „calceus”, de unde și actuala denumire de „calcio” pe care o poartă fotbalul în Italia, în zilele noastre¹⁷. La „harpastum”, jocul roman, era un jucător aflat între echipe, aparținea ambelor și avea rolul de a păstra ordinea¹⁸.

În teritoriile britanice a pătruns „harpastum-ul” roman, care a fost preluat de către celți, de către anglo-saxoni, de către normanzii de mai târziu. În anul 52 î. Hr., în Galia, Iulius Cezar a dus jocul. Apoi s-a amestecat cu jocul băștinașilor numit „soule”, dar care ducea deseori la încăierări între combatanți¹⁹. Legende spun că, după retragerea cotropitorilor romani, autohtonii jucau un fel de fotbal cu tigvele albite ale romanilor, într-o atmosferă de entuziasm și veselie²⁰.

Jocuri cu mingea în Evul Mediu erau „jeu de paume”, „eteuf”, „balle”, „pelote”, „bonde”, „boule”, „le paume” (mingea se lovea cu palma) în Franța sau „juego” și „pelota” în Spania. Tenisul ar proveni din Franța, cuvântul avându-și originea în „Tenez!” – „Primește!” „Le soule” era atestat pe la 1147, înainte de Ludovic cel Sfânt. Se folosea o minge mai mare, care nu se putea lua în mână, din piele, umplută cu tărâte, cu mușchi sau fân și se lovea cu piciorul, fiind trimisă în terenul advers, printre două sulite. „Paume” era jocul aristocratic, iar „soule” era al plebei. Dar în secolul al XVI-lea, regele Henric al II-lea a jucat cu poetul Ronsard „soule”. În Italia jocul cu mingea cu piciorul era apanaj al nobilimii și al notabilităților, iar în Galia a fost adus de soldații romani. La fel și în Anglia era un apanaj popular, originea jocului era romană, din Galia pătrunzând în Britania²¹.

Despre jocul din Anglia se spunea că era brutal. La practicarea lui participa întreaga populație din două localități învecinate, iar scopul său era de a trimite mingea

¹⁴ P. Cercel, L. Popescu, *Istoria educației fizice și sportului*, p. 48.

¹⁵ C. Kirițescu, *Palestrica. O istorie universală a culturii fizice*, p. 85.

¹⁶ C. Manușaride, *Cartea spectatorului de fotbal*, pp. 82-83.

¹⁷ P. Cercel, L. Popescu, *Istoria educației fizice și sportului*, p. 65; Chiriac Manușaride, *Cartea spectatorului de fotbal*, pp. 22-33.

¹⁸ C. Manușaride, *Ghidul spectatorului de fotbal*, Ed. Sport-turism, București, 1978, p. 102.

¹⁹ C. Teașcă, *Din nou pe meridianele fotbalului*, pp. 16, 20.

²⁰ I. Chirilă, *Maratonul meu*, p. 89.

²¹ C. Kirițescu, *Palestrica. O istorie universală a culturii fizice*, pp. 183, 187, 190-191.

în teritoriul adversarilor. Partidele se disputau pe străzi, cu înverșunare, jucătorii folosind mijloace de atac și de apărare dure și periculoase, nu numai pentru jucători, ci și pentru spectatori.²² Duritatea jocului și faptul că numeroși oameni se sustrăgeau de la exercițiile de tir cu arcul au dus la măsuri de interzicere a lui. A fost interzis prin edictele monarhilor englezi: Eduard al II-lea (13 aprilie 1314), Eduard al III-lea (13 iunie 1349 și 1365), Richard al II-lea (1389), Henric al IV-lea (1401), James al III-lea (1457). Henric al VIII-lea a izbutit să suprimă jocul care a intrat, dar nu pentru mult timp, în anonimat, fiindcă documentele vremii l-au mai semnalat rareori. Fotbalul a fost prohibit și mai târziu, sub domnia reginei Elisabeta, sancționându-se chiar cu pedeapsa cu moartea. Mai apoi, un dușman al jocului a fost puritanismul, cu morala sa rigidă. Puritanii, precum Philip Stubbs, la 1583, considerau că „fotbalul este o practică sângeroasă, criminală și diabolică”²³. La meciuri participau între 500 și 600 de oameni. Jocurile începeau de obicei într-o piață, pe la prânz, și se desfășurau până la apusul soarelui. Nu existau reguli clare și nici dimensiuni standard pentru teren. Când pe străzi răsună cuvântul „match”, hangiii, îngroziți, trăgeau obloanele. Un cronicar scria: „Marțea trecută, la Kingstown, două cluburi au jucat fotbal: «Clubul Tamisa» și «Clubul Orășenilor». Echipele au început să joace la ora 11 dimineața și au continuat până la ora 5 după-amiază. Regula era simplă: jucătorii trebuiau să conducă mingea prin tot orașul, iar echipa care o aducea cât mai aproape de locul stabilit câștiga întâlnirea. După meci, cele două echipe s-au cinstit cu whisky într-o ospătărie de pe malul Tamisei”²⁴.

William Shakespeare scria despre un joc cu mingea de piele:

„Flecar oi fi, nu zic. Dar mingea nu sunt

Să m-azvârlă de ici-colo, bătut

Dai dumneata cu mine-n el și el

Cu mine-n dumneata. De mai rămân

La voi, să mă-mbrăcați ca mingea-n piele”²⁵.

Iar în „Regele Lear” se vorbește de un jucător de fotbal:

„Oswald: Nu permit să dați în mine, Milord!

Kent (*punându-i piedică*): Nici să cazi în nas nu permiți, fotbalist de doi bani!” („Nor tripped neither, you base football player!”)²⁶. La 1660, în Anglia era un regulament în care apăreau golul, barele și... toporul, cu care se marcau printr-o creștătură fiecare punct înscris²⁷.

²² C. Manușaride, *Cartea spectatorului de fotbal*, pp. 22-33.

²³ I. Chirilă, *Maratonul meu*, p. 89; C. Teașcă, *Din nou pe meridianele fotbalului*, pp. 23-23.

²⁴ https://tikitaka.ro/originile-fotbalului/#google_vignette, consultat pe 5 februarie 2026.

²⁵ W. Shakespeare, *Comedia erorilor - Comedii*, Ed. Biblioteca pentru toți, București, 1981, actul II, p. 154.

²⁶ W. Shakespeare, *Regele Lear*, Ed. Institutul European, Iași, 2000, p. 84. W. Shakespeare s-a născut în aprilie 1564, Stratford-upon-Avon, Regatul Angliei și a murit la 23 aprilie/3 mai 1616, Stratford-upon-Avon, Regatul Angliei.

²⁷ T. Vasile, *Fotbalul de-a lungul anilor*, p. 197.

Fotbalul se juca duminica și oamenii nu prea mai mergeau la biserică. Se spunea că Oliver Cromwell a fost mare pasionat al jocului și că își amintea mereu de John Wheelwright, care era „recunoscut maestru în... pusul piedicilor”. La 1815, Walter Scott a organizat un meci între două echipe și a fost un meci încins²⁸.

Jocul din Franța numit „soule” a fost interzis în timpul lui Filip al V-lea în 1319 sau a lui Carol al V-lea.²⁹ Se juca cu o minge de piele lucioasă și netedă, foarte mare, a cărei posesie și-o disputau două echipe, pe un spațiu de circa 300 m. Gondoin și Jordan afirmă că „ne putem cu greu da seama de îndârjirea și ferocitatea pe care le arătau jucătorii în cursul partidei. S-au folosit astfel multe ocazii spre a se da curs răzbunării și, de aceea, numeroși jucători mureau. Acest lucru a determinat interzicerea jocului în numeroase rânduri: Filip al V-lea - în 1319, Carol al V-lea - în 1369 și alții. Și, totuși, au existat și situații când a fost protegit, ca pe vremea lui Henric al II-lea, care îl găsea adecvat dezvoltării armonioase a corpului. În 1781, Parlamentul francez l-a interzis pentru brutalitatea sa³⁰. „La soule” a supraviețuit până în anul 1850, după care - nu se cunosc împrejurările și motivele - a căzut în desuetudine pentru ca, mai târziu, să-și refacă apariția „importat” din Anglia, sub înfățișarea fotbalului de astăzi. Francezii au considerat că a fost o restituire, deoarece el a fost dus în insulele britanice odată cu cuceririle normanzilor³¹.

În Italia, jocul de „calcio” se disputa între două echipe alcătuite din câte 27 (uneori câte 25) de jucători care puteau lovi, cu piciorul sau cu pumnul, o bășică umflată cu aer. La Florența, jucătorii purtau costume cu culori diferite: o echipă era îmbrăcată în echipament de culoare roșie, iar cealaltă de culoare verde. Jocul florentin se disputa în prima duminică a lunii mai și în ziua de 24 iunie când se serba „patronul” orașului. Irving Stone ar fi spus că micul Michelangelo juca fotbal în fața bisericii Santa Croce. Nicola Biechellini era stareț la o mănăstire care aparținea de Ordinul Eremitilor din Santo Spirito, trăise în cartierul lui Michelangelo și el fusese cel mai bun jucător de minge pe platoul din fața Bisericii Santa Croce. La 50 de ani, starețul vădea o vitalitate deosebită.³² Giovanni de Bardi - conte de Verrino și academician de Florența - a lăsat o descriere a jocului de „calcio” care datează din anul 1580: „Era un joc public între două echipe de tineri care mergeau pe jos fără arme și care se străduiau, din plăcere și onoare, să ducă în câmpul advers un balon mijlociu, umflat cu aer.” (...) „dimensiunile terenului erau de 100 x 50 m” și „jucătorii erau repartizați pe posturi și denumiți după cum urmează: 15 innazi (înaintași); în spatele lor, la 15 m, 5 sconciatori; la alți 10 m, 4 „datori innazi” (mijlocași) și apoi 3 „dato addiatro”

²⁸ I. Chirilă, *Maratonul meu*, p. 89; C. Teașcă, *Din nou pe meridianele fotbalului*, pp. 23-23.

²⁹ P. Cercel, L. Popescu, *Istoria educației fizice și sportului*, p. 108; C. Teașcă, *Din nou pe meridianele fotbalului*, p. 18.

³⁰ C. Teașcă, *Din nou pe meridianele fotbalului*, p. 18.

³¹ C. Manușaride, *Cartea spectatorului de fotbal*, Ed. Sport-turism, București, 1988, pp. 22-33.

³² Irving Stone, *Agonie și extaz*, Ed. Adevărul Holding, vol. I, București, 2010, p. 228; P. Cercel, L. Popescu, *Istoria educației fizice și sportului*, p. 109.

(fundași)”. Dintre membrii familiei de Medici erau unii pasionați de acest joc.³³ Jocul de „calcio” este consemnat și în „Storia fiorentina” de către istoricul Benedetto Varchi (1503 - 1565) care descrie o partidă în Piazza Santa Croce în ziua de 17 februarie 1530 (în anul 1947 tinerii italieni participanți la Festivalul Mondial al Tineretului și Studenților de la Praga au reeditat o partidă de „calcio” după modelul celor descrise de Bardi și Varchi)³⁴.

Nașterea fotbalului modern

La începutul secolului al XIX-lea, fotbalul s-a răspândit în școlile britanice³⁵. Au apărut două concepții diferite, adaptate spațiilor utilizabile, existente în școli. În orașele Rugby și Marlborough, unde existau pajiști largi erau posibile atacurile violente și jocul „la mână”, folosit astăzi în rugby. În alte orașe, Eton și Charterhouse, unde se juca pe sub porticuri, în locuri strâmte, se practica jocul cu piciorul, mai avantajos în aceste condiții în care putea fi periclitată integritatea corporală a elevilor³⁶. La 1 noiembrie 1823, pe o pajiște a „public-schools”- urilor din Rugby, se spune că a avut loc un eveniment deosebit. Un tânăr elev, pe nume William Webb Ellis, în timp ce juca fotbal cu colegii săi, „...cu un mare dispreț față de regulile în vigoare, a luat mingea în brațe și a fugit cu ea, determinând astfel originea uneia dintre caracteristicile esențiale și distinctive ale jocului de rugby”. La Rugby School se poate vedea inscripția despre fapta lui W. Webb Ellis. Așa a apărut ceea ce azi este cunoscut ca „rugby”³⁷. De ce la englezi a devenit importantă pasa lungă? Din cauza terenurilor îmbibate de ploaie și o continuare a pasei lungi a devenit lovitura de cap³⁸.

În 1848, la 26 octombrie, la Cambridge, s-a încercat realizarea unui regulament pentru jocul de fotbal, regulile fiind diferite între echipele universităților.³⁹ În urma întâlnirii, s-a hotărât că jucătorii nu mai au voie să folosească mâinile în timpul partidelor (exceptând portarii), printre alte reguli, iar acest lucru a dus la o separare între cluburile care erau de acord și cele care se împotriveau. În 26 octombrie 1863, la Londra, în Taverna „Freemason” în Lincolns’inn Fields, 11 cluburi din Anglia au decis să se întrunească și să stabilească un set de reguli comune, care să fie respectate de toți cei care își doreau să joace fotbal. Acestea cluburi s-au reunit sub numele de

³³ C. Teașcă, *Din nou pe meridianele fotbalului* p. 18.

³⁴ C. Manușaride, *Cartea spectatorului de fotbal*, pp. 22-33.

³⁵ C. Teașcă, *Din nou pe meridianele fotbalului*, p. 33.

³⁶ C. Manușaride, *Cartea spectatorului de fotbal*, pp. 22-33.

³⁷ Chiriac Manușaride, *Cartea spectatorului de fotbal*, pp. 22-33; C. Teașcă, *Din nou pe meridianele fotbalului*, p. 28. <https://historia.ro/sectiune/general/sportul-rege-istoria-fotbalului-si-cum-a-ajuns-569275.html>, consultat la 9 februarie 2026.

³⁸ I. Chirilă, *Maratonul meu*, p. 90.

³⁹ C. Teașcă, *Din nou pe meridianele fotbalului*, p. 28; C. Manușaride, C. Gheminean, *Aproape totul despre fotbal*, p. 51.

„Football Association” - Asociația Engleză de Fotbal, organizație care există și în prezent și s-a creat un regulament, plecându-se de la regulile de la Cambridge⁴⁰.

În această perioadă au apărut primele cluburi de fotbal cu o organizare profesionistă pe teritoriul Angliei, care există și în prezent. Printre acestea, se numără Sheffield Wednesday F.C., Nottingham Forest F.C., Brigg Town F.C., Stoke City F.C., Notts County F.C., Hallam F.C. și Sheffield F.C., cel mai vechi club din lume⁴¹. La 1855, se fondează ultimul club numit: The Sheffield United Cricket and Football Club”, Nathaniel Creswick și William Prest au fost părinții clubului de fotbal, ambii foști jucători de cricket. În următorii cinci ani de la formarea lui Sheffield FC, alte 14 cluburi de fotbal apar în zona Sheffield-ului, leagănul fotbalului englez, Hallam FC a fost al doilea club din istorie, din 1860⁴². După Sheffield FC, se fondează clubul Universitatea Harvard (1865) - SUA, Buenos Aires FC (1865) - Argentina, Ulm TGS (1866) - Germania, Queens Park Glasgow (1867) - Scoția, Havre A.C. (1872) - Franța, US Gantoise (1874) - Belgia etc⁴³.

Școala Harow avea așa numitul „fotbal Harow”, care la 1860 era cu permisiunea de a prinde mingea cu mâna de către jucătorii de câmp. Mingea era rotundă, aveau ghetă de piele înalte, echipamentul era în dungi, șapcă în dungi, jambiere albe. Erau printre cei numiți „strămoșii fondatori”⁴⁴. La 1870, Richard Lindon a folosit camere de cauciuc umplute cu aer, folosite la început pentru sportul său favorit, rugby-ul, preluate apoi și în fotbal⁴⁵.

La 1860, erau numeroși englezi la cluburi de fotbal argentinian: FC Buenos Aires sau Racing sau Liverpool.⁴⁶ Se forma imperiul colonial al fotbalului. În 1870, aflăm englezi la Lisabona, în 1872 la Le Havre, în 1876 în Danemarca, în 1882, la Montevideo, un profesor universitar englez a fondat un club de fotbal, în 1891 în Noua Zeelandă. În 1889, în Austria a jucat un demonstrativ echipa de la Oxford University, în 1895, englezii au fost la fondarea clubului Flamengo în Brazilia.⁴⁷ În Spania, la 1899, mineri englezi ajung în Țara Bascilor cu mingi de piele și joacă fotbal. Se fondează Athletic Club Bilbao. Elvețianul Gamper fondează FC Barcelona, iar englezii au fost cei care fondează Madrid Football Club în 1898, care, la 18 martie

⁴⁰ C. Tească, *Din nou pe meridianele fotbalului*, p. 28. <https://historia.ro/sectiune/general/sportul-rege-istoria-fotbalului-si-cum-a-ajuns-569275.html>, [consultat la 11 decembrie 2025](#); C. Manușaride, *Ghidul spectatorului de fotbal*, p. 39.

⁴¹ <https://historia.ro/sectiune/general/sportul-rege-istoria-fotbalului-si-cum-a-ajuns-569275.html>, [consultat la 9 februarie 2026](#).

⁴² C. Manușaride, C. Gheminean, *Aproape totul despre fotbal*, p. 51; Fr. Moises, *Turneele olimpice de fotbal*, Ed. CNEFS, București, 1968, p. 7.

⁴³ C. Tească, *Din nou pe meridianele fotbalului*, p. 55.

⁴⁴ „Național Geographic România”, iunie 2006, p. 60.

⁴⁵ C. Manușaride, *Ghidul spectatorului de fotbal*, Ed. Sport-Turism, București, 1978, p. 82.

⁴⁶ I. Chirilă, M. Ionescu, *Un veac de fotbal românesc*, p. 25.

⁴⁷ I. Chirilă, M. Ionescu, *Un veac de fotbal românesc*, p. 25; I. Chirilă, *Maratonul meu*, p. 91.

1902, devine Real Madrid. Din 1920 se inaugurează Cupa Spaniei, cea mai importantă competiție a spaniolilor o perioadă lungă de timp⁴⁸.

La 1871, portarul folosește oficial mâna⁴⁹. Tot în 1871, F.A. a organizat o cupă anuală. Cupa a fost furată dintr-un magazin din Birmingham, unde era expusă, în anul 1895, și nu a mai fost găsită⁵⁰. Primul meci între două echipe naționale s-a disputat pe 30 noiembrie 1872, pe un teren din Glasgow, între Scoția și Anglia (scor 0-0), în fața a 4000 de spectatori⁵¹.

În Anglia, s-au creat două tabere: regiunea Londra și regiunea Sheffield și astfel s-a creat „Challenge Cup”, în 1873, apoi s-a fondat Scottish Cup F.A. și s-au făcut federații și în Țara Galilor și Irlanda de Nord și astfel s-au disputat și alte meciuri inter-țări, iar în 1883-1884 s-a încercat desfășurarea unui campionat inter-britanic⁵².

În 1872, la finala Cupei Angliei sunt 2000 de spectatori, ca în 1885 să fie 12.000, în 1889 – 24.000, 1894 – peste 45.000, iar în 1901 au fost 110.082 spectatori (pe stadionul Crystal Palace, la meciul dintre Tottenham și Sheffield Wendsday), pentru ca în 1937, la un meci Scoția-Anglia să fie 149.000 spectatori⁵³.

La 1873 apare cornerul în joc și a fost oficializat la 1875, jocul de cap, la 1882, aruncarea mingii cu mâna de la tușă, la 1890, la Liverpool se folosesc pentru prima dată plase porți, iar International Board devine oficial la 1882⁵⁴. La 10 noiembrie 1878, a fost primul joc desfășurat cu nocturnă în Cupa Angliei, meciul Wanderes împotriva lui Chapman⁵⁵.

William McGregor făcea parte din comitetul director al clubului Aston Villa, club era unul dintre cele mai puternice ale epocii. El a invitat pe toți conducătorii de cluburi și le-a expus ideea lui: înființarea unui campionat permanent, după reguli aplicate pe baza unui regulament recunoscut de toți participanții, o ligă engleză cu 12 echipe. În primăvara lui 1888, campionatul a început sub o formă experimentală, iar în toamna următoare el a debutat în mod complet și, de atunci, doar războaiele au reușit să-l facă să se întrerupă. De la început, campionatul s-a desfășurat pe baza acumulării de puncte, învingătorii primeau două puncte pentru victorie; la meci egal sau înfrângere, nimic⁵⁶.

⁴⁸ O. Țicu, B. Bogus, *Nicolae Simatoc (1920-1979). Legenda unui fotbalist basarabean de la Ripensia la FC Barcelona*, p. 171.

⁴⁹ I. Chirilă, M. Ionescu, *Un veac de fotbal românesc*, p. 25.

⁵⁰ C. Manușaride, C. Gheminean, *Aproape totul despre fotbal*, p. 57; Fr. Moises, *Turneele olimpice de fotbal*, p. 8.

⁵¹ C. Opreșan, *100 de ani. Istoria echipei naționale de fotbal a României (1922-2022)*, FRF, București, 2022, p. 6; C. Teașcă, *Din nou pe meridianele fotbalului*, p. 42.

⁵² C. Manușaride, *Ghidul spectatorului de fotbal*, pp. 41-42.

⁵³ C. Manușaride, C. Gheminean, *Aproape totul despre fotbal*, p. 457; C. Manușaride, *Cartea spectatorului de fotbal*, pp. 44, 97; I. Chirilă, *Cu cărțile pe față*, p. 7, nota 1.

⁵⁴ Fr. Moises, *Turneele olimpice de fotbal*, p. 8.

⁵⁵ C. Manușaride, *Cartea spectatorului de fotbal*, p. 97.

⁵⁶ I. Chirilă, *Maratonul meu*, p. 91; „Fotbal”, nr. 102, 9 mai 1968, p. 9.

F.C. Liverpool a fost fondată în 1892; după o ceartă între suporterii lui F.C. Everton (club înființat în 1878), majoritatea membrilor au părăsit stadionul Anfield pentru Goodison Park. Cei rămași au fondat clubul alb-roșu și i-au dat numele - F.C. Liverpool”. De atunci, din 1892, există marea rivalitate dintre aceste două echipe⁵⁷.

În 1898 s-a desfășurat primul meci între femei, dar fără mare succes într-o societate totuși puritană.⁵⁸ În 1899, Liga Engleză a hotărât un preț maxim de vânzare pentru jucători de 10 lire, dar în 1905, Midllesborough dădea lui Sunderland 1000 de lire pe un jucător, Alf Common⁵⁹. Și a fost doar începutul.

În Cehia, Sparta Praga s-a fondat în 1893, cunoscând apogeul în perioada 1910-1923, câștigând cinci titluri consecutive.⁶⁰ În Italia, clubul Juventus a fost fondat în 1897 la Liceul D’Azeglio din Torino de elevi cu vârste sub 17 ani. S-a numit la început „Augusta Tourinorum”. În 1903, un anume Mister Savage, a comandat din Anglia echipament sportiv. Din motive de încadrare în bani, aduce un echipament de la echipa engleză Notts County, alb-negru în dungi, care a devenit echipamentul tradițional al echipei Juventus. Echipele mari ale Italiei până la 1925 au fost Genoa, Milano sau Pro Vercelli. În 1905, Juventus a obținut un prim titlu sub conducerea elvețianului Alfredo Dick⁶¹. În Turcia, în 1904, se fondează la Istanbul clubul de fotbal Besiktas.⁶² La 15 martie 1908 s-a fondat FC Milano, iar în 1909-1910 a câștigat titlul. La 1929 s-a numit Ambrosiana – Inter⁶³.

În multe țări ale Europei se jucau primele meciuri de fotbal, se fondau primele federații, se creau competiții, cupe campionate. În 1913, în Anglia, Football Association împlinea 50 de ani de existență...

⁵⁷ M. Tudoran, *F.C. Liverpool cucerește pentru a 8-a oară titlul în Anglia...*, în „Fotbal”, nr. 367, 6 iunie 1973, p. 10; I. Chirilă, M. Ionescu, *Un veac de fotbal românesc*, p. 25.

⁵⁸ C. Manușaride, C. Gheminean, *Aproape totul despre fotbal*, p. 57.

⁵⁹ I. Chirilă, M. Ionescu, *Un veac de fotbal românesc*, p. 25.

⁶⁰ „Fotbal”, nr. 84, 5 ianuarie 1968, p. 2.

⁶¹ O. Tănase, O. Belu, *Bătrâna Doamnă din Torino*, în „Pro Sport Magazin”, nr. 4 (11), februarie 1999, pp. 36-38.

⁶² Fr. Moises, *Turneele olimpice de fotbal*, p. 10.

⁶³ M. Ionescu, *Fotbal pe contractat*, Ed. Sport-Turism, București, 1979, p. 16.